

RELIGIONSFRIHET

DEN PROPOSITION med förslag till religionsfrihetslag m. m., som nu ligger på riksdagens bord och behandlas av ett särskilt utskott under landshövding Sändlers ordförandeskap, har tillvaratagit grundtanken i dissenterlagskommitténs förslag men innebär i förhållandet till detta en radikal förenkling. Justitieministern har skurit bort några mycket besvärliga problem, som kommittén, delvis enligt de givna direktiven, ansåg sig böra ta upp till behandling. Så har hela frågan om de fria samfundens rättsliga ställning, som vållade kommittén mycket huvudbry och ledde till den olyckliga distinktionen mellan inomkyrkliga trossammanslutningar och utomkyrkliga särskilda trossamfund, avförts från diskussionen. Trossamfund, vilka principiellt vilja vara fria från staten, kunna och böra inte underställas annan statlig reglering än den som gäller för föreningar i allmänhet.

Det kungliga förslaget huvudpunkt blir därför frågan om vidgad rätt till utträde ur svenska kyrkan. Den nuvarande inskränkningen i denna rätt skall falla. Envar äger lämna svenska kyrkan och efter utträdet intaga den ställning i religiöst hänseende, som han själv önskar. För prästerna, vilka äro tyngda av folkbokföringens alla uppgifter, kommer den föreslagna ordningen att medföra en viss lättnad, eftersom anteckningarna i kyrkoböckerna i framtiden endast skall visa om vederbörande är medlem av svenska kyrkan eller ej. Statistikerns intresse kan här leda till vissa invändningar mot denna förenkling, men då kyrkoböckernas uppgifter om samfundstillhörighet skulle, för att bli något så när tillfredsställande, kräva ett omfattande rapport- och kontrollsystem beträffande folkgrupper, vilka kunna förutsättas bli tämligen rörliga i religiöst avseende, måste det statistiska intresset vika.

Det är givetvis utomordentligt viktigt, att de vilka utträda ur svenska kyrkan, få behålla sina fulla medborgerliga rättigheter. Men då svenska kyrkan är förenad med staten, skulle detta kunna medföra, att befattningshavare, vilka ej äro kyrkomedlemmar, på ett avgörande sätt kunna inverka på kyrkliga ärenden. Vissa jävs-

bestämmelser måste därför alltjämt förekomma. Av särskild vikt blir frågan om kristendomsundervisningen i våra allmänna skolor. Hittills har gällt, att den som är skyldig att undervisa i kristendom, skall vara medlem av svenska kyrkan. Det innebär, att alla folkskollärare måste vara kyrkomedlemmar, eftersom de ha en sådan skyldighet. Nu föreslås, att bestämmelsen i regeringsformen skall ändras därhän, att Konungen i sådana fall skall ta den hänsyn till den sökandes trosåskådning, som påkallas. Samtidigt begäres riksdagens yttrande över ett kungörelseförslag, vilket innehåller en förteckning över de evangeliska samfund, vilka ha en sådan bekännelse, att deras medlemmar kunna anses behöriga att undervisa i kristendom. Därjämte förutsättes, att en sökande kan förklara, att han ej omfattar en åskådning, som strider mot evangelisk kristendomsuppfattning, och därigenom vinna behörighet.

Av diskussionen att döma rör förslaget här vid en öm punkt. Man menar, att religionsfrihetens princip blir betänkligt kringskuren genom en sådan inskränkning i fråga om behörigheten till vissa tjänster. Dissenterlagskommitténs förslag, att lärare i vissa fall skulle kunna befrias från skyldigheten att undervisa i kristendom, kan tydligen av praktiska skäl ej genomföras. En sådan lösning vore väl eljest i överensstämmelse med en realistiskt fattad religionsfrihetsprincip, då det knappast kan vara ett intresse hos den, som är negativt inställd till evangelisk kristendom, att undervisa i detta ämne. Då nu den av kommittén angivna vägen av praktiska skäl ej kan beträdas, synes propositionens förslag vara det bästa möjliga och torde i praktiken inte komma att medföra någon större olägenhet. Av de senaste årens diskussion om kristendomsämnets innehåll och ställning i den svenska skolan har det tydligt framgått, att en överväldigande folkopinion intar en klar och otvetydig ställning till förmån för en lösning som den i propositionen föreslagna.

Man saknar rätt ofta i den nutida debatten en realistiskt uppfattad religionsfrihetstanke. I stället för att fråga var i nuvarande ordning verkligt religiöst tvång föreligger och föreslå åtgärder i syfte att ta bort detta, utformar man ett program, som bygger på en oklart fattad, abstrakt religionsfrihetsprincip med ofta ganska grumliga naturrättsliga källor. Konsekvensen av ett sådant abstrakt religionsfrihetsideal, som inte tar hänsyn till historisk tradition eller faktiska förhållanden, måste givetvis bli att staten säger upp förbindelsen med kyrka och kristendom, och att skolan blir religionslös. Så sent som förra året avslög emellertid riksdagen

ett par motioner, som ville ha frågan om kyrkans skiljande från staten utredd. Det är svårt att säga, om ett medgivande av rätten till fritt utträde ur kyrkan skall i så hög grad rubba kyrkans ställning i folket, att detta kommer att bli det första steget mot en upplösning av en flerhundraårig förbindelse mellan kyrka och stat. Det behöver inte bli så, även om vissa tecken just nu tyda på missämja och söndring, till stor del orsakad av statsmaktens fortgående sekularisering och hypertrofiering. Det allmänna läget i vårt land är för närvarande mycket mångtydigt. Å ena sidan höjas röster för kyrkans skiljande från staten. Ingen har väl därvid gjort sig en föreställning om vad ett sådant brott skulle innebära. Dess konsekvenser äro överskådliga. Å andra sidan finns en klar tendens hos statsmakten att ensam vilja råda även i kyrkans hus.

Ur denna sistnämnda synpunkt är det framlagda förslaget av inte ringa principiellt intresse. Justitieministern har i några uttalanden på ett välgörande klart sätt angivit en huvudsynpunkt på kyrkans rättsliga ställning, som borde få bli vägledande vid behandlingen av både religionsfrihetsfrågan och andra för kyrkan vitala problem, vilka nu äro uppe på dagordningen. Propositionen tar klart avstånd från kammarkollegiets i remissyttrande över dissenterlagskommitténs förslag framförda uppfattning, att svenska kyrkan bör betraktas som en gren av statsverksamheten, en statsinstitution, och att intet särskilt medlemskap i kyrkan föreligger, varför frågan om utträde är meningslös. Denna kyrkosyn, som har ett visst stöd i en linje i den kamerala traditionen, som under förra århundradet fick aktualitet genom Boströms statsfilosofi och på sin tid med kraft gjordes gällande av Arthur Engberg, tillbakavisas hovsamt men bestämt i justitieministerns uttalande. Där säges om kyrkan: »Den har icke upprättats som ett led i den statliga verksamheten och dess huvuduppgift är icke att handhava statliga angelägenheter, även om också sådana kunna vara uppdragna åt kyrkliga myndigheter, t. ex. folkbokföring. Kyrkan är en andlig gemenskap, ett trossamfund, som leder sitt ursprung från de äldsta kristna församlingarna och vars karaktär och verksamhet bestämmas av dess bekännelse.»

Denna deklaration, som avböjer att betrakta kyrkan i analogi med post, telegraf och järnväg, är av betydelse även i ett vidare sammanhang. I prästlönekommitterades nyligen framlagda betänkande har kammarkollegiets kyrkosyn i viss utsträckning fått göra sig gällande. Den leder konsekvent till att kyrkomötet av-

Religionsfrihet

kopplas från medverkan i även för kyrkan vitala frågor. Det är ingalunda likgiltigt, från vilka utgångspunkter staten möter kyrkan i den historiskt framvuxna, egenartade förbindelse dem emellan, som vi har i vårt land. Justitieministerns uttalande vittnar om förståelse för kyrkans egenart och väsentliga uppgift.

En lagstiftning i överensstämmelse med det framlagda förslaget kan naturligtvis sägas innebära en förändrad attityd från det allmännas sida gentemot kristendomen. Nuvarande lagstiftning räknar officiellt inte med andra svenska medborgare än kristna bekännare. Det enda undantaget är de mosaiska trosbekännarna. Konsekvensen blir att en muhammedan, som flyttar hit och blir svensk medborgare, blir medlem av svenska kyrkan och anses bekänna sig till den rena evangeliska läran. Sådillvida blir antagandet av den nya lagen en historisk tilldragelse som för första gången i det nuvarande rikets historia staten officiellt räknar med förekomsten av icke-kristna och konfessionslösa medborgare.

Man kan allt efter personlig inställning anställa vemodiga betraktelser kring detta resultat av en tilltagande sekularisering eller glatt registrera ett betydelsefullt steg mot större frihet på religionens område. Man kan dock knappast avhålla sig från att förundra sig över det paradoxala, att detta steg tages i en tid, då friheten på andra områden blir alltmer kringskuren. I de kommuniststyrda länderna bakom järnridån har religionsfrihetens princip högtidligen proklamerats och lagfästs. Alla vet vad den fullkomliga religionsfriheten där innebär. Där ha också i religionsfrihetens namn kyrkorna skilts från staten, endast för att bli ekonomiskt osjälvständiga och noggrant kontrollerade i alla sina åtgärder. Religionsfrihet är ett stort ord. Vad den konkret innebär beror på arten av det samhälle, i vilket den skall tillämpas. Den nya lagens reella innebörd kommer att avgöras av det svenska samhällets allmänna utveckling. Statens ställning till kyrka och kristendom är ingen likgiltig sak. Den fullständiga neutraliteten från statsmaktens sida gentemot de avgörande livsåskådnings- och moralfrågorna är knappast tänkbar. Den moderna staten tenderar alltmer att bli livsåskådningsstat. Skall religionsfrihetsfrågan behandlas realistiskt, måste man räkna med detta faktiska förhållande. Det har givetvis ej kunnat ske i den kungliga propositionen, men den borde ge anledning till allvarlig besinning inför en av vårt folks ödesfrågor.